

1931. – 28 s.

16. Antonov-Sarats'kij V. Besedy o turizme / Antonov-Sarats'kij V. – M.: Gosud. izd-vo, 1930. – 260 s.

17. Programa Rosijs'koi' Komunistychnoi' partii' (bil'shovykiv), uhvalenoj' VIII z'i'zdom RKP(b)) // Kul'turne budivnytvo v Ukrai'ns'kij RSR. – K. : Derzh. vyd-vo politychnoi' literatury, 1959. – T.1. – S.37–39.

18. Z promovy General'nogo sekretarja CK LKSM U tov. Vysochynenka na IX Vseukrai'ns'komu partz'i'zdi // Dytjachyj ruh. – 1926. – №3. – S.1.

19. Na vtoroj turistskoj konferencii // Vsemirnyj turist. – 1929. – №5. – S.158–159.

20. Pro svjatkuvannja 10–richchja Zhovtnevoi' Revoljucii' // Bjuleten' NKO. – 1927. – №39. – S.10.

Nagirnyak A. Y., Ph.D., assistant professor of the history of Ukraine and ethnic communication, National University "Lviv Polytechnic" (Ukraine, Lviv), nagirniak1@ukr.net

Local history–sightseeing activity as a tool for dissemination in Ukraine soviet ideology in the 20's of the XX century

The article analyses the development of regional studies and Recreation in Ukraine in the 20s of the twentieth century on the basis of literature analysis as well as the role of regional studies and excursions in Soviet ideology. The article stresses that excursion work was a major network of political education and upbringing of the working masses of people and occupied an important place in the cultural development of the country. The article also deals with the importance of Ukrainian Society of proletarian tourism type and excursions in the spread of Soviet ideology. The article states that regional studies and sightseeing were established as means of ideological work among the general population.

Keywords: local history sightseeing activities, excursions, ideology, Soviet propaganda, Society proletarian tourism and excursions, tour of exhibition and museum–section.

Нагирняк А. Я., кандидат исторических наук, доцент кафедры истории Украины и этнокоммуникации, Национальный университет "Львовская политехника" (Украина, Львов), nagirniak1@ukr.net

Краеведческо–экскурсионная деятельность как средство распространения советской идеологии в Украине в 20–х годах XX века

На основе анализа литературных источников рассмотрено развитие краеведческо–экскурсионной деятельности в Украине в 20–х годах XX века. Проанализирована роль краеведческо–экскурсионной работы в распространении советской идеологии. Показано, что экскурсионная работа была одной из основных в сети политического образования и воспитания трудящихся масс и занимала важное место в культурном строительстве страны. Освещено значение Всеукраинского Общества пролетарского туризма и экскурсий в распространении советской идеологии. Установлено, что краеведческо–экскурсионное дело было средством идеологической работы среди широких слоев населения.

Ключевые слова: краеведческо–экскурсионная деятельность, экскурсия, идеология, советская пропаганда, Общество пролетарского туризма и экскурсий, Экскурсионно–выставочно–музейный отдел.

* * *

УДК 001.8:631.544

Нижник С. В.

директор наукової бібліотеки

Уманського національного університету садівництва
(Україна, Умань), cvetn@meta.ua

Заходи захисту сільськогосподарських культур від хвороб та шкідників у дослідженнях академіка В. Ф. Пересипкіна

Відображено аналіз наукової діяльності академіка В. Ф. Пересипкіна. Автор акцентує увагу на одному із напрямків дослідження ученого – вивчення методів захисту сільськогосподарських культур від хвороб та шкідників, що засвідчує помітний внесок ученого у розвиток фітопатології.

Ключові слова: В. Ф. Пересипкін, захист рослин, методи захисту, карантин рослин, фітопатологія.

В умовах сьогодення особливе значення приділяється дослідженню теоретичного та практичного внеску окремих особистостей у становлення й розвиток вітчизняної агрономії,

зусиллями яких закладено фундамент її основних напрямів, теорій і вчень. Серед когорти вчених, яким належить визначальна роль у розвитку галузі захисту рослин другої половини XX століття, чільне місце посідає доктор біологічних наук, професор, академік УААН В. Ф. Пересипкін. Наукова та організаційна діяльність ученого була надзвичайно плідною та багатогранною, що зумовило глибокий інтерес до його особистості з боку фахівців як в галузі захисту рослин, так і історії сільськогосподарської науки.

Дослідниками відтворено окремі аспекти наукової діяльності В. Ф. Пересипкіна, узагальнено певні наукові напрями. Однак, до цього часу не було окремого дослідження, присвяченого персоналії вченого, зокрема, не акцентувалася увага на його наукових здобутках та їх значенні в розвитку фітопатології. Лише частково ця тема була порушена в деяких публікаціях науковцями, зокрема Б. В. Добровольським [4], А. В. Воєvodіна, А. Е. Чумакова, В. І. Танського [6], А. М. Ковальчука, А. Ф. Антоненка [1]. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні системно–історичного підходу.

Метою даного дослідження є аналіз наукових здобутків академіка В. Ф. Пересипкіна та їх роль в розвитку фітопатології, зокрема вивчення комплексних систем захисту рослин від хвороб.

Серед напрямків роботи академіка В. Ф. Пересипкіна було вивчення хвороб сільськогосподарських культур, створення вихідних форм пшениці озимої і ріпаку з подальшим їх використанням у селекційному процесі як джерел стійкості, розробка комплексних систем захисту рослин.

Підвищення врожаю сільськогосподарських культур обумовлюється багатьма факторами, в тому числі і постійним запобіганням недобору продукції від різних шкідливих організмів. Періодичні спалахи епіфітотій багатьох хвороб і масового розмноження окремих шкідників, розвиток бур'янів на посівах культурних рослин неодноразово викликали необхідність розробки таких прийомів, які не допускали б втрат врожаю.

Захист рослин від шкідливих об'єктів проводиться давно, але в царській Росії вона була в початковому стані не даючи відчутних результатів. Жовтнева революція відкрила нові шляхи розвитку сільського господарства, дозволила не тільки значно розширити посівні площі, але і підвищити культуру землеробства. В умовах колгоспного і радгоспного виробництва створилася можливість планомірного здійснення захисних заходів з використанням новітніх досягнень науки і досвіду передової практики.

Таким чином, комплекс різних методів захисту рослин на основі широкого використання профілактичних заходів проводилося упродовж всього періоду розвитку. Однак, з 1950 по 1960 р. спостерігалася надмірна і одностороння захоплення хімічним методом боротьби, що іноді призводило до негативних наслідків. У зв'язку з цим фахівці звернулися, насамперед, до біометоду. Поєднання хімічного і біологічного методів з урахуванням розвитку рослин і шкідливих організмів дало початок ідеї та терміну інтеграції методів.

У своїх працях В. Ф. Пересипкін зупинявся на вузлових питаннях, які потребують пильної уваги і

поглибленого опрацювання. Насамперед дослідження він спрямував на складання на полях біоценозів в умовах концентрації та спеціалізації сільськогосподарського виробництва та розробку методів зниження відтворення популяцій шкідливих організмів. У центрі уваги було створення сприятливих умов для росту і розвитку здорових рослин і несприятливих для збудників хвороб, шкідників і бур'янів [2].

Основним принципом побудови систем заходів вченого залишається раціональне використання всіх напрямків захисту рослин для отримання максимального врожаю при найменшій собівартості, найвищій продуктивності праці і мінімумі небажаних впливів на навколишнє середовище. Тому домінуюче місце займають профілактичні заходи.

Провідну роль у здійсненні профілактики В. Ф. Пересипкін відводив створенню і впровадженню стійких сортів, удосконалення насінництва та агротехніки. У 1955–1975 рр. пророблена певна робота по створенню високопродуктивних сортів, що характеризуються стійкістю до окремих хвороб і шкідників. Так, під керівництвом академіка П. П. Лук'яненка в Краснодарському НПСХ створені широко відомі сорти озимої пшениці Безоста 1, Рання 12, Краснодар 46 та інші, що мають високу стійкість до бурі і жовтої іржі, до деяких скритостебельних шкідників [3].

В умовах спеціалізації та інтенсифікації зростає роль агротехніки в ліквідації джерел інфекції, шкідників і бур'янів у ґрунті та рослинних рештках, а також в уповільненні або повному припиненні їх шкідливої діяльності в період вегетації, підвищенні стійкості рослин.

Необхідно було дати оцінку окремих ланок сівозміни, підвищених норм і поєднань добрив, нової технології обробітку зернових культур в різних екологогеографічних зонах країни. Це дозволило рекомендувати прийоми, що сприяли накопиченню в ґрунті антагоністів патогенів, придушення шкідливих нематод, шкідників і бур'янів, а також збереженню і розвитку природних популяцій місцевих ентомофагів. Тут необхідна вже спільна робота фітопатологів і ентомологів з рослинниками, мікробіологами, зоологами і ботаніками, стверджував академік В. Ф. Пересипкін.

Слід підкреслити, що розробка систем боротьби з окремими об'єктами не давала можливості всебічно підійти до захисту рослин від шкідників, хвороб і бур'янів. Тому постало питання розробити комплексні системи заходів захисту від шкідливих організмів по одній або групі культур, що мають спільні біологічні особливості та приблизно однаковий склад шкідливих організмів.

Поряд з цим величезна територія країни, різноманітність природних умов, великий набір культур викликали необхідність створювати і зональні комплексні системи заходів. Вони повинні відповідати вимогам прийнятої системи землеробства, технології обробітку культур з урахуванням закономірностей розвитку шкідливих організмів у певній екологічній зоні. При впровадженні зональних систем в окремих районах, колгоспах і радгоспах їх слід було уточнювати

виходячи з ґрунтових і метеорологічних умов, а також набору культур відповідно до спеціалізації господарства.

Першочерговим завданням кожної системи заходів було здійснення прийомів, сприяти знищенню або, у всякому разі, різкого зниженню кількості шкідливих організмів до початку розвитку сільськогосподарських рослин і недопущення забруднення шкідливими речовинами навколишнього середовища. Виключно велика увага в цьому приділялася впровадженню у виробництво нових високопродуктивних, стійких до хвороб і шкідників сортів сільськогосподарських культур. Це дозволило різко скорочувати або навіть зовсім виключати застосування хімічних засобів захисту рослин.

У дослідженнях В. Ф. Пересипкіна у використанні комплексних системах захисту рослин знаходить біологічний метод, що передбачає введення в біоценози організмів, що знищують шкідників, патогенів та бур'янисту рослинність. Біологічний метод в ряді випадків замінює або добре поєднується з хімічними засобами захисту. Приділяється також увага фізико-механічними заходів, таких як; очищення та калібрування насіння, світлова гарт, термотерапія проти вірусних та мікоплазмових хвороб, застосування світлоловушек, і багатьом іншим, який послаблює або запобігає розвиток шкідливих організмів [5].

Системи заходів передбачала широке використання хімічного методу. У країні з кожним роком зростав обсяг застосування пестицидів, але поряд з цим вводилися суворі правила, що запобігали шкідливі дії їх на людину, тварин і рослини, а також забруднення навколишнього середовища.

Особливе місце відводив В. Ф. Пересипкін карантину рослин, що не допускає завезення і розповсюдження шкідливих організмів, відсутніх у СРСР або мали у нас поширення. Важливу роль відіграла служба прогнозу та сигналізації. Склалися довгострокові прогнози, які допомагали сільськогосподарським органам правильно планувати організаційні, агротехнічні прийоми та забезпечення хімічними та біологічними засобами захисту рослин. "Потрібно значно поліпшити якість короткострокових прогнозів, які повинні орієнтувати фахівців колгоспів і радгоспів на терміни проведення захисних заходів з урахуванням збереження корисних ентомофагів", пропонував В. Ф. Пересипкін [5].

Наукові установи та станції захисту рослин всебічно перевіряли розроблені комплексні системи захисту рослин в різних зонах СРСР. Така перевірка давала можливість виявити правильність їх застосування, повніше обґрунтувати економічну ефективність та виявити шляхи подальшого вдосконалення.

В. Ф. Пересипкін зазначає, що обсяг робіт зі створення стійких сортів сільськогосподарських рослин ще недостатня і головна причина цього вкрай слабкий контакт селекціонерів з фітопатологами і ентомологами. У зв'язку з цим оцінка селекційного матеріалу на стійкість до шкідників і хвороб проводилася, як правило, не на перших етапах селекції, а при її завершенні.

У системах заходів щодо захисту рослин важливе місце займає дотримання правил насінництва, в яких

передбачені не тільки заходи щодо збереження початкових якостей сорту, але й оздоровленню насіннєвого і садивного матеріалу.

Для запобігання розвитку вірусних, мікоплазмових та інших хвороб винятково велике значення надавалося отриманню посадкового матеріалу (насамперед картоплі), що розмножуються вегетативним способом. В СРСР були розроблені і затверджені вказівки, які зобов'язані виконувати всі насіннєві господарства. Вони включали бульбовий аналіз, відбір, протруювання бульб, правильне розміщення полів картоплі в сівозміні з просторовою ізоляцією від можливих вогнищ інфекції, систематичну боротьбу з комахами – переносниками патогенів, прочищення від хворих рослин, сортопокрощувальний відбір, апробацію, ретельну підготовку до зберігання і правильний режим зберігання. Дотримання цих правил дозволило в деяких районах підвищити урожай насіннєвої картоплі в 1,5–2 рази [1].

Важливе значення в обмеженні резервації шкідливих організмів та підвищенні стійкості рослин мала підготовка ґрунту до посіву, строки та способи сівби, внесення добрив, густина стояння рослин, догляд за посівами, терміни збирання врожаю відповідно до ґрунтовими і кліматичними особливостями зони, району та господарства, наголошував В. Ф. Пересипкін. Доведено, що збереження сходів падалиці зернових колосових культур до моменту появи сходів озимої пшениці та жита веде до значного ураження посівів борошнистою россою та інших хвороб і пошкодження деякими шкідниками. Запізнення з посівом озимини призводить не тільки до погіршення їх зимостійкості, а й до посилення шкодочинності багатьох хвороб, шкідників, а навесні – і бур'янів. Наприклад, тверда голівешка на пізніх посівах озимої пшениці проявляється в 5–7 разів сильніше, ніж на звичайних. Двоярусна оранка під бавовник на 30–40 см в порівнянні із звичайною (28–30 см) в Андижанській області дозволила зменшити розвиток вілта на 20–26% і підвищити урожай сирцю на 6,6 – 11,4 ц / га.

За даними Іванівської дослідної станції оранка на 28–30 см призвела до зниження чисельності лялечок капустяної совки на 75% (без оранки 15%). У дослідях Тернопільській станції оранка плугом з передплужником на 25 см губила 62% Пупар мінуючої бурякової мухи (при закладенні до 10 см – 29%) [5].

Встановлено, що на малокультурних і бідних поживними речовинами ґрунтах при внесенні мінеральних добрив підвищується стійкість цукрових буряків до Коренеїд і пероноспорозу, льону – до фузаріозу та антракнозу, бавовнику – до вілту, зернових – до іржі захворювань, борошнистої роси, септоріозу і т.д. Проте в деяких випадках у міру окультурення ґрунту збільшення дози добрив не підвищує стійкість рослин, хоча і збільшує урожай.

В. Ф. Пересипкін не виключав у своїх дослідженнях і фізико-механічні заходи. До яких відносять очищення і калібрування посівного матеріалу, світлову загартування насіння і бульб картоплі, видалення уражених коренів буряка і моркви, бульб картоплі, цибулин цибулі при закладці їх на зберігання, бракування ураженої розсади овочевих і технічних культур, а також саджанців плодкових культур і

винограду, видалення рослин уражених вірусними та іншими хворобами, на насіннєвих посівах і в елітних розплідниках, застосування светоловушек, стерилізацію комах за допомогою різних фізичних засобів, термотерацію від вірусних хвороб. Всі ці заходи використовувалися в системах захисту різних сільськогосподарських культур. Широко застосовуваний хімічний метод мав профілактичне і винищувальне значення. Асортимент пестицидів весь час зростав. Однак, перш ніж допустити до використання, їх детально вивчали для встановлення норм і термінів, а також здатності накопичуватися в організмах і ґрунті. Список засобів, що використовувалися в сільськогосподарському виробництві, щорічно узгоджується з Міністерством охорони здоров'я СРСР і потім затверджувався Міністерством сільського господарства СРСР. Цим списком також встановлювалися об'єкти обробки, норми витрати і гігієнічні регламенти застосування [4].

У системах заходів найважливіше значення надавалося обов'язковому протруюванню насіння (насамперед завчасному), знезараженню посадкового матеріалу і ґрунту, приміщень і сховищ, використання гербіцидів проти бур'янів, термінами і способам застосування інсектицидів і фунгіцидів проти шкідників і хвороб під час вегетації рослин.

В боротьбі з церкоспорельозом вченим рекомендовано застосовувати комплекс заходів, спрямованих на очищення ґрунту від рослинних решток уражених культур, які є джерелом інфекції, своєчасно провадити лущення стерних і глибоку зяблеву оранку плугом з передплужником. Дотримання правильного чергування культур у сівозміні, яке б виключало повторний посів ботанічно споріднених культур, та знищення злакових бур'янів. Зменшується ураженість церкоспорельозом при сівбі в оптимальні строки, застосуванні рекомендованих норм висіву і доз добрив із правильним співвідношенням елементів живлення [5].

Академік В. Ф. Пересипкін неодноразово наголошував, що не можна забувати і про можливе забруднення пестицидами середовища. Тому необхідно постійно вишукувати шляхи зменшення обсягів хімічних обробок посівів і посадок, а також створення умов більш активної діяльності ентомофагів.

Постійне підвищення культури землеробства, повне застосування систем заходів проти шкідників, хвороб і бур'янів давали можливість значно збільшити урожай всіх сільськогосподарських культур і підвищити економічну ефективність виробництва.

Таким чином, академіком В. Ф. Пересипкіним доведено, що висока ефективність будь-якого способу захисту рослин від хвороб та шкідників може бути досягнута тільки при глибокому розумінні взаємовідносин паразитів і рослин. Система заходів щодо захисту рослин від хвороб, побудована без урахування цих взаємовідносин не буде мати успіху – стійкі сорти швидко втрачать стійкість, результати хімічних обробок не виправдають витрат на їх проведення. Тому питання, пов'язані із взаємовідносинами рослини і паразита, завжди повинні знаходитися в центрі уваги фітопатології. Запропоновані академіком і його учнями методологічні

розробки та наукові рекомендації по боротьбі з хворобами сільськогосподарських культур успішно застосовуються у виробництві й нині; вони є цінним теоретичним і практичним матеріалом для науковців і фахівців сільського господарства.

Список використаних джерел

1. Комплексная система мероприятий по защите рапса и сурепицы от вредителей, болезней и сорняков / [В. Ф. Пересыпкин, А. М. Ковальчук, А. Ф. Антоненко, И. Л. Марков]. – М., 1983. – 26 с.
2. Пересыпкин В. Ф. Комплексные системы защиты растений / В. Ф. Пересыпкин // Защита растений. – 1975. – №8. – С.14–15.
3. Пересыпкин В. Ф. Система мероприятий по защите сельскохозяйственных культур / В. Ф. Пересыпкин // Защита растений. – 1976. – №8. – С.26–27.
4. Пересыпкин В. Ф. Системы мероприятий против вредителей, болезней и сорняков сельскохозяйственных культур / В. Ф. Пересыпкин, Б. В. Добровольский // Защита растений – 75: Междунар. выставка, Москва, Сов. разд.: Информациа. – М., 1975. – С.9–14.
5. Пересыпкин В. Ф. Совершенствовать комплексные системы мероприятий / В. Ф. Пересыпкин // Защита растений. – 1978. – №5. – С.26–27.
6. Системы мероприятий против болезней, вредителей и сорняков / [В. Ф. Пересыпкин, А. В. Воеводин, А. Е. Чумаков, В. И. Танский] // Проблемы защиты растений от вредителей, болезней и сорняков. – М., 1979. – С.79–84.

References

1. Kompleksnaja sistema meroprijatij po zashhite rapsa i surepicy ot vreditelej, boleznej i sornjakov / [V. F. Peresyppkin, A. M. Koval'chuk, A. F. Antonenko, I. L. Markov]. – M., 1983. – 26 s.
2. Peresyppkin V. F. Kompleksnye sistemy zashhity rastenij / V. F. Peresyppkin // Zashhita rastenij. – 1975. – №8. – S.14–15.
3. Peresyppkin V. F. Sistema meroprijatij po zashhite sel'skhozajstvennyh kul'tur / V. F. Peresyppkin // Zashhita rastenij. – 1976. – №8. – S.26–27.
4. Peresyppkin V. F. Sistemy meroprijatij protiv vreditelej, boleznej i sornjakov sel'skhozajstvennyh kul'tur / V. F. Peresyppkin, B. V. Dobovol'skij // Zashhita rastenij – 75: Mezhdunar. vystavka, Moskva, Sov. razd.: Informacija. – M., 1975. – S.9–14.
5. Peresyppkin V. F. Sovershenstvovat' kompleksnye sistemy meroprijatij / V. F. Peresyppkin // Zashhita rastenij. – 1978. – №5. – S.26–27.
6. Sistemy meroprijatij protiv boleznej, vreditelej i sornjakov / [V. F. Peresyppkin, A. V. Voevodin, A. E. Chumakov, V. I. Tanskij] // Problemy zashhity rastenij ot vreditelej, boleznej i sornjakov. – M., 1979. – S.79–84.

Nyzhnyk S. V., director of the Research Library Uman National University of Horticulture (Ukraine, Uman), cvetn@meta.ua

Measures protecting crops from disease and pests in academic studies V. Peresyppkin

The article shows the research activities of academician V. Peresyppkin. The author focuses on one of the directions of scientific research – the study of methods to protect crops from disease and pests, certifying scientist notable contribution to the development of plant pathology.

Keywords: V. Peresyppkin, plant protection, protection methods, plant quarantine, plant pathology.

Нижник С. В., директор научной библиотеки Уманского национального университета садоводства (Украина, Умань), cvetn@meta.ua

Меры защиты сельскохозяйственных культур от болезней и вредителей в исследованиях академика В. Ф. Пересыпкина

Отражен анализ научной деятельности академика В. Ф. Пересыпкина. Автор акцентирует внимание на одном из направлений исследования ученого – изучение методов защиты сельскохозяйственных культур от болезней и вредителей, удостоверяющий заметный вклад ученого в развитие фитопатологии.

Ключевые слова: В. Ф. Пересыпкин, защита растений, методы защиты, карантин растений, фитопатология.

* * *

УДК 3457.56:367

Кравчук Л. В.

кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри філософії та суспільних дисциплін, Тернопільський державний медичний університет ім. І. Я. Горбачевського (Україна, Тернопіль), kravchuklv@tdmu.edu.ua

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ В ХОДІ РАДЯНИЗАЦІЇ КРАЮ В 1939–1941 Р.

Розкрито процес насадження радянського світогляду школах Тернопільщини, нових соціалістичних цінностей та ігнорування національно-культурних надбань корінного населення. Виокремлено шляхи підпорядкування системи освіти новоутвореної області загальним радянським стандартам, що вже діяли в УРСР. Проаналізовано командно-адміністративні шляхи постачання та забезпечення навчально-методичними матеріалами школи Тернопільщини.

Ключові слова: освіта, радянська школа, підручники, історія КПРС, конституція СРСР.

Основним джерелом матеріального забезпечення навчальних закладів та органів управління освітою були обласні фонди будівельних, технічних, паливно-енергетичних, сировинних та інших матеріалів і ресурсів, розподілом яких займався обласний плановий відділ. Показовим у цьому плані виступає “План розподілу паперу із фондів першого кварталу 1941 року по Тернопільській області”, підписаний головою облплану. Із однієї тонни паперу, передбаченого на потреби різних організацій та установ області, 600 кг виділено виконкомом районних рад, що можна означити як “першу групу потреб”. До “другої групи потреб” віднесені обласні фінансовий і земельний відділи та облвійськкомат, які отримали в сукупному по 30 кг паперу на квартал. Сюди ж необхідно зарахувати і народну освіту, яку в розподіл фондів представляли облвоно, обласний інститут удосконалення вчителів та освітянська торгівельна організація “Укршкілпостач”, що отримували по 30–35 кг паперу для потреб шкіл області та для внутрішніх потреб установи. Організації, віднесені до “третьої групи потреб”, отримували по 20 кг паперу, а решта – по 5–10 [1, арк.13]. Саме такий фондовий підхід до розподілу матеріалів створив можливість для породження корупційного принципу “вибити із центральних фондів”, навколо якого оформилась корупційна схема “установа розпоряднику фондів – “гонорар”, розпорядник фондів установі – додаткові фондові матеріали”.

Функціонував ще один офіційний, дозволений нормативами чинного законодавства, шлях одержання додаткових засобів матеріально-технічного забезпечення навчального процесу із державних фондів – офіційне звернення керівництва навчального закладу до вищого (згідно управлінської субординації) керівного освітянського органу. Прикладом може служити лист дирекції Кременецького державного учительського інституту від 22.08.1940 року до Тернопільського обласного відділу народної освіти з проханням “відпустити матеріали, необхідні для завершення нового будівництва”. Серед 26 найменувань – 50 куб.м. дошок, 300 кв.м. фанери, 200 кв.м. дубового паркету, 200 листів покрівельної жерсті, 3 тис. штук вогнетривкої цегли, 15 тонн цементу, 200 кг олифи, карбід, кисневі балони, цвяхи, віконне скло, лінолеум, а також 30 л. бензину і 40 л. 96%-ного спирту [2арк.